

Žák ve škole

Úvod

Vybrali jsme si seminární práci na téma Žák ve škole. Není úplně jednoduché, co si pod tímto spojením představit, nejprve jsme se snažili vymezit základní pojmy jako je žák, škola, školní řád a podvádění. Poté jsme se zaměřili na dané problémy a otázky související s tématem a snažili se na ně odpovědět.

1. Reakce žáka na požadavky školy.
2. Co je zdrojem nedovoleného chování a jednání žáků?
3. Akceptovatelné a neakceptovatelné podvádění.
4. Strategie žáků na cestě k úspěchům.

Základní pojmy

Žák - jedinec, který je nějakým způsobem vychováván a vzděláván

- Žák jako **objekt** je závislý na vlivu a působení pedagoga.
- Žák jako **subjekt** je aktivní, tvořivý, vytváří si k učivu určitý vlastní vztah a postoj. (Zdeněk Kolář a kolektiv, 2012, s. 165)

Škola

- Místo určené vzdělání a výchově mládeže.
- Důležité je, aby škola správně fungovala, musí být její chod upraven určitými normami. V tomto případě se jedná o **školní řád**.

Školní řád

- Neobsahuje pouze věci týkající hospodářské a správní činnosti, ale také se zabývá vnitřním řádem školy, který se týká otázek slušnosti, ohleduplnosti a vzájemné tolerance.
- V současné době neexistuje žádný centrální školní řád, ale každá škola je povinna mít svůj vlastní školní řád, který je součástí školní dokumentace, který by měl obsahovat pár základních bodů – chování žáka, docházka, zacházení s pomůckami a školním majetkem, povinnost chránit zdraví své i svých spolužáků, plnění pravidel, provoz školy a povinnosti pracovníků školy.
- Na některých školách se žáci podílejí na vytváření řádu spolu s učiteli
- Ustanovení školního řádu musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod a s Úmluvou o právech dítěte. (Bendl, 2001, s. 123- 134)

Podvádění

- Úmyslné porušení pravidel za účelem získání nějaké výhody.
- Snižuje přesnost a spolehlivost závěrů. (Mareš, 2005, s. 312)

Reakce žáků na požadavky školy

Po žácích se vyžaduje určité dodržování pravidel. Pravidla si člověk vytváří částečně neuvědoměle (v dětství – pravidla běžné sociální interakce), dále uvědomovaná pravidla, které dodržujeme, protože je považujeme za společensky správná a prospěšná.

Nejběžnějším souborem pravidel pro žáka je školní řád. (Zdeněk Kolář a kolektiv, 2012, s. 83-84)

Chování žáka je určováno jejich zájmem o vzdělání, o předmět, úspěšností ve studiu, kvalitou a chováním učitelů, vztahy ve třídě, rodinný zázemím a dalšími faktory. Tyto faktory ovlivňují vhodnost chování v dané situaci (Zdeněk Kolář a kolektiv, 2012, s. 51).

Žáci jsou denně vystaveni různým situacím a je-li některá z nich vnímána jako ohrožující, nespravedlivá, mohou se objevit tři druhy reakce:

Útěk – může se projevovat několika způsoby

- mluvením ve třídě v průběhu hodiny
- nezapojováním se do dění ve třídě
- pasivitou, apatií, očividným nezájmem vůči probírané látce
- únikem do magických představ (vzhledem ke své budoucnosti si myslí, že si stačí úspěch jen přát a on se skutečně dostaví)
- únikem z reality, který se projevuje mlčením, obtížemi při navozování vztahů, nevolnostmi, úzkostmi (můžou vést k autodestruktivním projevům)
- opravdový útěk v podobě občasného (na základní škole) nebo pravidelného záškoláctví (na střední škole)

„ Takové jednání je možné vysvětlit obtížemi, se kterými žáci přijímají permanentní nátlak, množství práce nebo povinnost účastnit se hodin, které považují za neužitečné nebo nezajímavé. Může také souviset s pocity vykořenění, které pramení z toho, že žák nevidí smysl ve vzdělávání, které mu opakovaně přináší pocity neúspěchu. Mladí lidé, kteří nevidí smysl v tom, co aktuálně prožívají, nemohou jít vstříc ani své budoucnosti.“ (Boucharlat, 2005, s. 26)

Útok – žák místo pasivního přístupu, má tendenci se přit, provokovat nebo se dokonce uchýlit k agresivnímu chování. Toto chování může mít několik důvodů:

- učitel klade předem nedohodnuté požadavky
- učitel vystupuje vůči žákům autoritativním způsobem
- žák považuje rozhodnutí učitele za nepřijatelné (má pocit nespravedlnosti)
- zaškatulkování žáka učitelem jako „špatného žáka“ → ztráta vlastní hodnoty → útočné chování

Podřízení systému

„Někteří žáci, namísto aby zaujali opoziční postavení, jsou zcela závislí na normách, které jim stanovuje škola, a zcela se jim na úkor vlastního osobnostního rozvoje podřídí.“ (Boucharlat, 2005, s. 28)

- může být způsobeno:

- příliš autoritativní učitelé (nebo rodiče)
- žák si vytvoří přílišný vztah závislosti
- za podřízeností a velkým pracovním nasazením se mohou skrývat vážné osobní problémy

„Jako hloupý je vnímán ten žák, který se snaží nijak nevyčnívat, naprosto akceptuje všechna školní pravidla, honí se za známkami na úkor svých vztahů se spolužáky, kteří ho mezi sebe neberou, protože je „šprt“. Věnuje veškerou energii, aby byl nejlepší ze třídy. Škola, která by měla být místem s výrazně integrující funkcí, se může v extrémních případech stát místem, kde je žák z kolektivu naopak zcela vyčleněn,“ říká M.Gentzbittel.

Zdroj nedovoleného chování a jednání žáka

Nejběžnějším nedovoleným chováním a jednáním žáka ve škole je opisová a podvádění.

Nejedná se pouze o opisování při testech nebo napovídání při zkoušení, ale také prepisování prací někoho jiného a prezentování je jako vlastní výtvor.

Podvádění je připisováno pouze studentům samotným, jejich nezodpovědnosti, nezralosti a morálním selháním. Přitom nejde pouze o pochybení plynoucí ze zvláštnosti žáků.

Žáci se učí, vyrovnávají se s pravidly, budoucností, požadavky, které jsou na ně kladeny určitou měrou dané školy, dále i s různými učiteli, kteří se liší svými nároky na studenty, svou ochotou přihlédnout k faktu, že žáci mají i další předměty, ne jenom ten jejich.

Poté co se ve velké míře začaly používat počítače, počítačové sítě, mobilní telefony, laptopy atd., usnadnila se ve velké míře komunikace, hledání nových informací, učení, ale také se objevily nové způsoby podvádění. Objevuje se pro ně nové souhrnné označení: kybernetické podvádění (také elektronické podvádění). Proto můžeme rozdělit podvádění na tzv. tradiční a elektronické. (Mareš, 2005, s. 310-311)

Tradiční podvádění (Mareš, 2005, s. 314-315)

- získání, poskytování, vyžadování informací – dát opsat svůj domácí úkol, opsat domácí úkol, využití nápovědy od spolužáků při zkoušení, být prostředníkem při opisování, získání testu od spolužáků, kteří už ho psali
- práce s nepovoleným materiálem, nepovolený způsob práce – opisování z taháku, opisování textu bez citace, vymýšlet si údaje, nabízet práci k opětovnému použití
- ovlivnění průběhu hodnocení a zkoušení – jít za někoho složit zkoušku, nabízení úplatků, vyhrožování učiteli, lhát o zdravotních a sociálních okolnostech

Elektronické podvádění (Mareš, 2005, s. 316-317)

- získání, poskytování, vyžadování informací - posílání mobilem správné odpovědi, využití miniaturní vysílačky a hands-free, použití fotoaparátu a vyfotit test pro studenty, kteří ho ještě nepsali
- práce s nepovoleným materiálem, nepovolený způsob práce – využití laptopu, mob. telefonu, využití nahraného taháku na mob. telefon, přinesení předem vypracované práce na flashdisku
- ovlivnění průběhu hodnocení a zkoušení – přihlášení do systému někoho jiného a vypracování jeho práce, nabourat se do systému učitele

Detekce podvádění (Mareš, 2005, s. 319)

- podezřelé činnosti před a při podvádění – chybí kopie testů, někteří žáci jsou roztěkaní, někteří studenti si sedli na jiná místa, věci na lavici, které tam nepatří, jiné oblečení než obvykle, padání tužek, nepracuje naplno

Motivy podvádění

Pro podvádění je mnoho motivů viz tab.č1. Za hlavní motiv je považováno získávání lepších známek. Role známek se v dnešní době stále více zvyšuje, jsou důležité pro rodiče, kteří pak zvyšují tlak na své děti, pro přijetí na střední či vysoké školy a také vnímání nereálně složitých úkolů a požadavků na výkon ze strany učitele. (Panáková, 2011, s. 20-22)

Tabulka
č. 1

Typ motivu	Konkrétní motiv
vlastní zisk	hrozící vyloučení, pokud by student neudělal zkoušku
	potřeba dobrých známek k udržení stipendia
	chtít si zachovat své místo na žebříčku třídního hodnocení
přizpůsobení se	vědomí, že každý podvádí
napravení vnímané nespravedlnosti	domnívat se, že se učitel ke studentovi zachoval nespravedlivě
	cítit, že učitel udělal test úmyslně příliš těžký
psychologický/ osobnostní	velká soutěživost studenta
	student byl deprimovaný a neměl energii se připravovat na zkoušku
	„mít okno“ a nemoci si vzpomenout na odpovědi
autonomie	nemyslet si, že podvádění je velký problém
prosociální	v pořádku dokončit školu, kvůli získání zaměstnání a moci
	podporovat rodinu
nehrozí žádné důsledky pro studenta	vědět, že učitel by nic neudělal, i kdyby studenta přistihl
nehrozí žádné důsledky pro ostatní	vědět, že nikdo jiný nebude poškozen, protože zkouška nebyla hodnocena v závislosti na výsledcích ostatních
vyhnutí se odhalení	jistota, že student nebude chycen
výzva	chtít jenom vyzkoušet, zda podvádění projde
dřívější zkušenosti s podváděním	podvádět v minulosti v jiných třídách a mít s tím úspěch
udržení vztahů	nechtít zklamat rodiče špatnou známkou
ostatní	nemít dost času na učení kvůli jiné práci
	vědět, že třída je velmi soutěživá a je velmi obtížné získat dobré známky

Akceptovatelné a neakceptovatelné podvádění

Na tuto otázku je možné se dívat ze dvou různých pohledů a to jak z pohledu učitele, tak studenta.

Žáci vnímají opisování jako běžné a snadné. Dávají také najevo, že fungování školy jim nezajišťuje spravedlivé podmínky k tomu, aby mohli předvést své studijní výsledky na takové úrovni, jak by byli schopni, pokud by nebyli přetíženi prací. (Fonseca, 2013, s. 80)

Ačkoli je zřejmě pro studenty opisování běžné a snadné, uvědomují si, že někdy může být více či méně spravedlivé. Tuto úroveň stanovují podle toho do jaké skupiny dotyčný (podvádějící) student patří. Od toho se odvíjí i jejich vztah vůči opisování, zda to považují za něco užitečného či pobuřujícího. Dále záleží na tom, zda podvádějící student ve výsledku dostane dostatečnou či jde o „nadbytečné“ opisování. (Parafrázováno, Fonseca, 2013, s. 81)

První takovou identifikovatelnou roli mají žáci, u nichž se očekávají problémy při plnění minimálních požadavků. Takoví žáci budou ve zbytku textu označováni jako trosečníci, což odvozujeme z předpokladů jejich spolužáků, že tito opisovat musí, aby uspěli v boji o přežití s živlem střední školy. Opisování v kontextu dalších dvou žákovských rolí je však zároveň vnímáno jako společensky nepřijatelné. Talentovaní žáci, kteří opisují, aby získali lepší známky, nejsou společensky tolerováni zaprvé proto, že to není považováno za nutnost, a zadruhé kvůli nebezpečí, že pokud tito získají ve společnosti vedoucí úlohu, pak nebudou mít relevantní znalosti. Ani opisování žáků, kteří jsou lenoši a opisují proto, aby se nemuseli pilně učit, jejich spolužáci netolerují a považují je za nespravedlivé. Čtvrtá žákovská role vyjde najevo z jasného rozlišování mezi systematickým opisováním lenochů, kteří se ani nesnaží vyvinout nějaké úsilí, a příležitostným opisováním těch spolužáků, kteří se jinak pilně učí. Dokonce i opisování těch, kdo tak činí jen příležitostně, musí být konstruováno jako potřebné, pokud má být spolužáky tolerováno coby férové jednání. Žáci tedy považují opisování ve škole za ospravedlnitelné jednání tehdy, pokud je skutečně nezbytné a probíhá na společensky přijatelné úrovni. Zda jde o nutnost, se ověří ve vyjednáváních o normách, kde žáci obvykle dojdou k závěru, že talentovaní a líní žáci nemají přijatelnou potřebu opisovat, a tedy by opisovat neměli. Příležitostně opisující žáky, kteří mají potřebu opisovat jen zřídka, a trosečníky, u kterých se předpokládá, že mají potřebu opisovat poměrně často, bychom naopak měli při opisování tolerovat, pokud je to nutné. Měla by být zachována spravedlivá hierarchie hodnocení žáků, o níž se předpokládá, že by nastala stejně tak bez opisování jako s

ním, a každé opisování nad tento spravedlivý rámec plynoucí z pozice každého žáka vzbuzuje rozhořčení. (Fonseca, 2013, s. 82-83)

Z výzkumů zabývajících se podváděním na školách vyplývá, že opisování je skutečně běžnou činností, ale tyto hodnoty jsou v jasném rozporu s počtem hlášených podvodů učiteli. Jak je toto možné? Zdá se, jakoby o tomto problému učitelé nevěděli, což je velmi podivné. Proto se zaměříme na tento rozpor.

Z diskusí učitelů je jasné, že vnímají jako neférové spojení mezi známkami, které žáci dostávají, a konkurenčním porovnáváním jak jednotlivých učitelů, tak jednotlivých škol. Učitelé dávají najevo, že procedurální spravedlnost v oblasti známek považují za nefunkční a také že pocítují tlak, aby si velká část žáků udržela dobré výsledky, tedy známky. „Potřeba“ ochránit poměr mezi výsledky v hodnocení žáků je pro učitele zřejmě nejméně stejně důležitá jako snaha zajistit, aby známky skutečně odpovídaly dané hodnotě ve vztahu k hodnotícím kritériím. Opisování je chápáno jako faktor, který může významně ovlivnit jednak výslednou známku a jednak reputaci učitele či školy. Pocit, který se objevil v diskusi, tedy že učitelé (na jiných školách) hodnotí své žáky lépe, než jak si zaslouhují, lze nalézt i v jiných švédských studiích (Mickwitz, 2011). Jak jsme viděli výše, žáci jsou pobouřeni a překvapeni, když se setkají s pasivním přístupem učitele k opisování. Tuto benevolenci učitelů lze částečně vysvětlit tak, že učitelé mají pocit nedostatečné podpory školy. Ačkoli diskuse učitelů můžeme chápat jako poměrně technické a zaměřené na systém, ve vyjednávání učitelů o normách je přítomen zřejmý ohled na žáka. Učitelé sice mohou být do určité míry skeptičtí ohledně schopností konkrétního žáka podávat výkon na úrovni minimálních požadavků školy na úspěšné hodnocení, přesto se zdá, že u trosečníků jsou podvodné chování ochotni tolerovat ze soucitu.

Důsledek podvádění

- Může zkazit povahu jednotlivého žáka a v případě rozšíření, může rozložit integritu vzdělávacího systému jako celku.
- Opisování ovlivňuje nejen výslednou známku, ale také reputaci učitele a školy.
- Výsledné známky mohou ztrácet vypovídající hodnotu, o vědomostech žáka a dokonce o kvalitě školy.
- A čím je opisování snadnější, tím je častější. (Fonseca, 2013, s. 73-92)

Strategie žáků na cestě k úspěchu

Již jsme zmínili, jak mohou studenti dosáhnout svého cíle pomocí podvádění a teď se zaměříme, jaké jsou legální způsoby. Uvedeme stručně 5 zásad, které mohou napomoci učení.

- Na učení potřebujeme klidné místo. Rušivými elementy mohou být televize, mobil, nepořádek, sourozenci/spolubydlící... Dále by měla být místnost dobře vyvětraná, osvětlená a nemělo by v ní být přetopeno. Student by se měl učit raději u stolu než v posteli, protože postel je spíše místo odpočinku. Důležitý je také dostatek tekutin.
- Je nutné si na učení najít čas. Tomu může pomoci sepsat si, kde a jak trávím kolik času a zamyslet se zda je to opravdu nutné. Další krok je sepsat si časový plán učení. Pokud se nepodaří tento plán dodržet, není potřeba to vzdávat, ale pokusit se ho další týden sestavit jinak.
- Je vhodné dát si větší pauzu (1-2h) po příchodu ze školy. Tuto pauzu lze vyplnit např. sportem, aby si tělo odpočalo od ustavičného sezení. Během samotné přípravy lze dělat pauzy kratší 5-10 minut. Náplň těchto prací může být např. utřít nádobí, vyvětrat, zacvičit si, sníst jablko, udělat si čaj. Je dobré se učit v kratších blocích – příklad: začít se učit a po 30 minutách udělat přestávku na 10 minut, pak se učit 15 minut a udělat si 5 minutovou pauzu. Pak dělat 5 minutové pauzy každých 15 minut. Důležité je se dobře vyspat.
- Velmi pomůže si poctivě psát přehledné poznámky v hodinách. Už samotným psaním se látka ukládá do paměti. Při podrobném čtení je vhodné dělat krátké přestávky na vstřebání textu a pracovat aktivně s textem (= podtrhávání, výpisky). Posledním krokem je samotné shrnutí naučeného. Nejvíce funguje si látku přeříkávat nahlas – nebo se dát z látky někým přezkoušet a popsat vše, co si z naučeného pamatujeme bez dívání se do textu.
- Cílem učení je dostat nové poznatky do tzv. dlouhodobé paměti, kde dochází k pomalejšímu zapomínání, proto je důležité průběžně opakovat už jednou naučené. Někdo se lépe učí, když informace vidí (čtení textu), jiný si lépe zapamatuje slyšené (výklad od druhé osoby, přeříkávání látky nahlas), další se nejlépe naučí poznatky tím, že si je píše, kreslí (poznámky, přepisování textů, podtrhávání klíčových výrazů). Obecně však u většiny lidí dochází k zafixování poznatků přes více učebních cest

najednou. Nejlepší je tedy používat kombinaci (např. čtení v knize s přeřikáváním látky nahlas s podtrháváním a kreslením). Poznatky si spojíte do logických celků, neučte se pouhé jednotlivosti. Nejlepší je pročíst si poznámky ze sešitu ještě týž den, co jste látku ve škole probírali.

(Parafrázováno, Jak se učit na střední škole)

LITERATURA

Mareš, J. Tradiční a netradiční podvádění ve škole. *Pedagogika*, 2005, 4 310-335.

Foneseca, L. (2013). „Všichni vědí, že opisovat se nemá, ale stejně to každá dělá.“ Pedagogický pohled na paradoxy „férového“ opisování. *Studia paedagogica*, 18(2-3), s. 73-92.

Bendl, S. (2001). *Kázeň ve škole, METODY ASTRATEGIE*. Praha: ISV.

Auger, M. T., & Boucharlat, Ch. (2005). *Učitel a problémový žák*. Praha: Portál.

Kolář a kolektiv, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky*. Dostupné z http://books.google.cz/books?id=bK0mcDUc5UkC&pg=PA165&lpg=PA165&dq=%C5%BE%C3%A1k+jako+subjekt+a+objekt+v%C3%BDchovy&source=bl&ots=UPVNiqjZn&sig=S-z_77wOnR8V6lsilQJIdeYedeY&hl=cs&sa=X&ei=iRCVM33BavnygPFoIGYCA&ved=0CEcQ6AEwBw#v=snippet&q=%C5%A1koln%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d&f=false

Národní ústav v odborném vzdělávání, Pedagogicko psychologická poradna Praha 10, *Jak se učit na střední škole*. Dostupné z http://www.gtgm.cz/attachments/article/20/jak_se_ucit_na_ss.pdf

Panáková, M. (2011). *Fenomén podvádění ve školách*.

DOPORUČENÁ LITERATURA

Mareš J., Křivohlavý J. (1995) *Komunikace ve škole*